

Van Sint Bernardus en diens sermoen over het Hooglied, tot de goedkeuring van de bouw van het Begijnhof te Lier.

met bijzondere dank aan Dr. Dirk De Wever, vrijwillig en nijver transcriptor in het Archief Lier, die mij aldaar vriendelijkst uitnodigde...

In het Archief Lier bevindt zich een verzameling charters die betrekking hebben op het Begijnhof van Lier. De inventaris vermeldt 275 charters waarvan 7 van de 13de, 13 van de 14de, 99 van de 15de, 53 van de 16de, 81 van de 17de en 22 van de 18de eeuw. Vooral de oudste charters lijken bijzonder interessant : zij bevatten reeds informatie uit de 13e en 14e eeuw over het Lierse Begijnhof en bieden een vrij uniek bronmateriaal. Tot overmaat van vreugde mocht er tevens een Cartularium van het Lierse Begijnhof aangetroffen worden.

Bijvoorbeeld voor het Turnhoutse Begijnhof zijn geen vergelijkbare documenten bekend uit die periode. In 1562 kraaide de rode haan in het Begijnhof van Turnhout, allicht ging het Begijnhofarchief toen in vlammen op. Wel berust in het Turnhouts Stadsarchief een oorkonde van Philips, Hertog van Brabant, van 29 maart 1427. Hertog Philips bevestigt daarin de vrijstelling van belasting van het Begijnhof van Turnhout gegeven door Maria van Brabant in 1372 en bevestigt door Hertogin Johanna in 1399, en beveelt boete en straffen bij enige inbreuk op de rechten van de begijnen evenals rechtshulp door de schout en anderen.

In het Lierse archief treffen we een oorkonde van Hertog Jan van Brabant van mei 1274; hij belooft het Begijnhof van Lier bescherming en beveiliging, en vraagt zijn baljuws en rechters erop toe te zien dat vrede en rust van de begijnen niet verstoord wordt.

Een nadere vergelijking tussen Lier en Turnhout lijkt hier nuttig. Beide kregen rond het jaar 1212 stadsrechten. Sommige bronnen verwijzen naar een 11de-eeuws handschrift met vermelding van een kapittel van Kanunniken verbonden aan de Lierse hoofdkerk die op dat moment nog aan de Heilige Johannes was toegewijd, terwijl het Turnhouts kapittel in het jaar 1399 werd opgericht en de goedkeuring hiervan door de Prior van de abdij van de Heilige Maria te Corsendonk twaalf jaar later volgde op 19 augustus 1411, de dag dat er een zonsverduistering was (*Datum anno domini millesimo quadringentesimo undecimo mensis augusti die decimanona tempore eclipsis solis*).

Of nog, in februari 1259 geven de Deken en het Kapittel van Lier in een charter hun instemming voor de bouw van een Begijnhof aldaar, terwijl de tot heden oudste vermelding van een curtis beghinarum (begijnhof) in Turnhout pas aangetroffen wordt in 1340 en wel in cijnsrollen van het Land van Turnhout.

Dit Lierse charter uit 1259 is het oudste document uit het archief van het Begijnhof te Lier. Het is een Latijnse tekst op een perkament van 32 op 19 cm, in goede staat van bewaring en goed leesbaar. Kort samengevat is de inhoud : de deken en het kapittel van Lier

stemmen in met de oprichting van een begijnhof in hun parochie, staan de begijnen toe een eigen pastoor te hebben die voorgesteld zal worden door de Abt van de cisterciënzer Sint Bernardsabdij, regelen de verdeling van de inkomsten van de kerk en staan de begrafenis van begijnen in het Begijnhof toe. De Bisschop van Kamerijk wordt verzocht om zijn goedkeuring te willen geven.

Na transcriptie van de Latijnse tekst en een vrije vertaling ervan in het Nederlands, mochten wondere sporen gevolgd worden die leidden tot de Heilige Bernardus van Clairvaux, kerkvader en ook mysticus...

De Heilige Bernardus van Clairvaux, en het geestelijke of mystieke huwelijk

In 1990, naar aanleiding van de 900e verjaardag van de geboorte van de Heilige Bernardus van Clairvaux (1090-1153), richtte de Koninklijke Bibliotheek van België een tentoonstelling in over de cisterciënzer handschriften in haar bezit. Hiertoe werd een onvolprezen catalogus opgesteld door *Thérèse Glorieux-De Gand* met de titel " Cisterciënzer Handschriften van de Koninklijke Bibliotheek van België".

In deze catalogoog (blz. 16 e.v.) belicht *Omer Henrivaux*, Doctor in de theologie de figuur van Bernardus :

"" Zijn gevoeligheid en mystieke geaardheid schonken aan zijn retorisch talent het middel om bezinning, affectie maar ook opvliegendheid met een zelden geziene virtuositeit uit te drukken. Behalve de hierboven vermelde brieven, bezitten we van hem 300 sermoenen of homilieën waarvan de meest beroemde (nr 86) een commentaar is op het Hooglied.

Verder heel wat traktaten gericht aan monniken, aan de Tempeliers, aan de clerus, aan de bisschoppen, en aan de paus. Andere handelen over doctrinaire kwesties, zoals het traktaat tegen de dwalingen van Abelardus. Dit geschrift roept het beroemde conflict op tussen Bernardus en de beroemde Franse magister Petrus Abelardus. In feite ging het over tegengestelde opvattingen in de theologie en zelfs in de kennis.

Bernardus, die als de laatste kerkvader wordt beschouwd, is de erfgenaam van de ideeën van Augustinus: het geloof verwekt de kennis. Abelardus daarentegen zag een nieuw verband tussen de rede en het geloof. Hij was de grote voorloper van de scholastici van de daarop volgende eeuw, van Albertus Magnus en Thomas van Aquino in het bijzonder. ""

Eveneens in deze catalogoog op blz. 82 e.v. wordt toelichting gegeven bij een handschrift "VITAE SANCTORUM" afkomstig uit de abdij van Villers. Hier wordt de cisterciënzer spiritualiteit zoals gevormd door Bernardus en gericht op het geestelijke of mystieke huwelijk nader verklaard .

Ook hier citeren we graag en uitgebreid (met weglating van de vele voetnoten) :

"" De cisterciënzer spiritualiteit draagt de stempel van de op de Christusfiguur affectief gerichte oriëntatie van de geschriften van de H. Bernardus.

In zijn preken stelt de abt van Clairvaux de liefde tot het lijdende lichaam van Christus - "carnalis amor Christi" - voor als de eerste van de drie trappen die leiden tot het geestelijke of mystieke huwelijk. Zij gaat de redelijke liefde vooraf: "Merk wel dat de liefde van het hart in zekere zin een vleeselijke liefde is, aangezien zij vooral op het lichaam van Christus is gericht en om wat hij in het vlees heeft verricht of bevolen. Zij die door dit soort van liefde zijn bezielde, voelen zich snel door de verhalen hierover ontroerd; zij zijn het voorwerp van hun bestendige lectuur, hun veelvuldige studie en hun geliefkoosde meditatie ... Ik meen, voor mezelf, dat dit de voornaamste reden is waarom de onzichtbare God besloten heeft dat hij als incarnatie zichtbaar moest zijn en mens is geworden om zich tot de mensheid te richten; hij rekende erop dat lichamelijke schepselen, van nature slechts tot een vleeselijke liefde in staat zijn, al hun drang richten op de heilvolle liefde van zijn mens-zijn. Op die manier zouden ze trapsgewijs tot de geestelijke liefde opstijgen".

De "beschouwende overweging" die Bernardus zijn monniken aanbeveelt, bestaat er eerst en vooral in zich het lijden van Christus te herinneren en de uitwendige zintuigen te concentreren op de beelden waarop dit lijden is afgebeeld. De "recordatio" of "memoria" leidt natuurlijk tot de "devotio" of speciale liefde voor de Passie van Christus,

Strikt genomen, begint de Passie met de Aanhouding en eindigt ze met de Kruisiging, maar, zoals L. Réau liet opmerken, kwam reeds vroeg de gewoonte tot stand gebeurtenissen die aan de Aanhouding voorafgingen of die op de Kruisiging volgden ook in die cyclus op te nemen. Zo is de occasionele verwijzing naar de Besnijdenis te verklaren, omdat dit de eerste maal was dat Christus zijn bloed vergoot, net als het grote maar niet steeds vaste aantal instrumenten van de Passie, die aan de gelovigen werden getoond (dit aantal steeg soms tot 30). Aanvankelijk symboliseren deze tekens (signa) de triomfantelijke terugkeer van Christus. Maar in de loop van de 13de eeuw verliezen ze hun emblematisch karakter en worden ze het voorwerp van een op het instrument gerichte devotie.

In de vorm van een soort trofee of "Arma Christi" (het woord "Arma" heeft de dubbele betekenis van wapen en wapens waarmee Christus over het kwaad zegevierde) zijn zij in middeleeuwse devotieboeken afgebeeld. Het beschouwen ervan delgde de begane zonden uit en bezorgde talrijke aflaten. De wonden van de Heiland en vooral de zijdewonde (over haar afmetingen werden ook gissingen gemaakt) werd een speciale devotie, zoals de H. Bernardus had aanbevolen.

De Koninklijke Bibliotheek bezit een convoluut dat in 1320 werd samengesteld op aanvraag van Johannes van Sint-Truiden, een monnik van Villers. Hierin zijn twee betekenisvolle gebeden in verzen ingelast waarvan de inhoud voortvloeit uit de geestelijke erfenis van de H. Bernardus. Een van de gebeden is het handschrift toegeschreven aan Arnulf Leuven (± 1170- 1250). Het is een gedicht ter ere van de ledematen van Christus die de Passie ondergingen en staat bekend onder de naam Ad singula membra Christi Patientis Rhythmus⁸, Ofschoon dit de oudste versie is van dit later beroemd geworden gedicht, lijkt de tekst op sommige plaatsen toch onvolledig en verschilt hij enigermate van de uitgave van G.M. Dreves.

Ingelast op folio 15° verso, is de zijdewonde van Christus in het rood met de passiewerktuigen afgebeeld en een ander anoniem gedicht in zeven strofen -later ook beroemd - ter verheerlijking van de zijdewonde van Christus Salve plaga lateris door Blume uitgegeven onder de titel Ad latus salvatoris ...

Op folio 15 2V zijn andere Passiewerktuigen afgebeeld met daarbij nog tien bloedige voetzolen van de Heiland. De tekst vermeldt de aflaten die werden verleend aan die de werktuigen aanschouwde. ""

Uit de website <http://www.dick.wursten.be/hooglied-allegorie.htm> citeren we met graagte een tekstdeel handelend over Bernardus' aandacht voor en studie van het Hooglied :

"" *Bernardus: de minnaar wandelend in zijn lusthof*

Bernardus van Clairvaux borduurt voort op deze gedachten in zijn preken over het Hooglied, waar hij aan werkte van 1135 – 1153. Het beeld is helder: God is de man, de minnaar, de bruidegom en de bruid kan – al naar gelang de context van de uitlegger – de ziel van de individuele christen of de smetteloze Kerk of de heilige Maagd Maria (sinds Bernardus van Clairvaux is zij ook kandidaat, alhoewel hij niet de eerste was die deze suggestie deed. Daarvoor moeten we eerder bij Ambrosius zijn.). In Bernardus tijd is men er volkomen van overtuigd dat er meerdere lagen in de tekst van de bijbel zijn, die ieder voor zich een eigen betekenis hebben, maar die in hun betekenis toch ook weer niet los staan van elkaar. Met name rond het Hooglied is hierdoor een heel complex hermeneutisch weefsel ontstaan, een rijkdom aan betekenissen. Vele eeuwen Schriftuitleg hebben dit weefsel (text & texture) gevlochten.

In zijn beroemde preken over het Hooglied (4 delen van zijn de Opera Omnia) ontwerpt Bernardus een compleet universum van betekenis vanuit het Hooglied. Het wordt een tuin waarin je eindeloos kunt dwalen en altijd gesticht wordt. Aan niets zal het je daar ontbreken. Tegelijkertijd realiseert deze man zich best dat wat hij doet geen objectieve exegese is (die overigens toch niet bestaat). Hij noemt zijn eigen uitleg een 'geestelijke wandeling in de hof van goddelijke betekenissen'. Geen exegese, maar lectio divina. Het doel van zijn preken is om zijn hoorders (=monniken) en lezers (ze werden al snel gedrukt) te beïnvloeden en hun harten te vervullen met een verlangen naar en liefde voor Christus, wat volgens hem 'het hart van het geloof' is: Ik heb niet geprobeerd een uitleg van het Evangelie te geven, maar ik vond een gelegenheid in het Evangelie om dat te zeggen wat het hart verheugt. Mystieke theologie argumenteert niet, maar heeft te maken met het 'proeven en smaken dat de Heer goed is'. ""

De cisterciënzer mystiek : van de Sint Bernardusabdij van Hemiksem tot het Begijnhof van Lier ?

De persoonlijke invloed van Bernardus, monnik en later Abt van Clairvaux, werd al snel bepalend voor de cisterciënzer orde. Bij zijn overlijden in 1153 telde Clairvaux 68 dochterabdiën, die op hun beurt 98 filialen telde (2). Deze aantallen wijzen overtuigend op de sterke aantrekkingskracht van de spirituele vernieuwing door hem gebracht.

De cisterciënzer Sint-Bernardsabdij te Hemiksem werd opgericht in 1243; zij is genoemd naar Sint Bernardus. Wij mogen er redelijkerwijze van uitgaan dat de monniken daar voortgebouwd hebben op diens mystiek, geestelijke traditie en nalatenschap.

In hun goedkeuringsbrief tot de bouw van het Lierse Begijnhof bevestigen de Deken en het Kapittel van Lier in 1259 dat de "abbatis loci Sancti Bernardi ordinis cisterciensis dyocesis Cameracensis", de Abt dus van de cisterciënzer Sint-Bernardsabdij van het bisdom van Kamerijk een priester zal voorstellen voor het ambt van pastoor in het Begijnhof.

De inspiratie en mystiek die uitging van de Heilige Bernardus werd zo ongetwijfeld - vanuit de nog jonge, 16 jaar, Sint Bernardsabdij - overgedragen naar en bevorderd in het Begijnhof van Lier.

Het voorrecht en ook plicht tot voorstellen en leveren van een pastoor blijkt uit twee charters uit het jaar 1400, en die betrekking hebben op het overlijden op 1 september van Johannes van Vaken - pastoor in het Lierse Begijnhof- en de keuze van zijn opvolger Johannes Piers door de Abdij. Deze keuze wordt meegedeeld in een brief gedateerd op 2 september wat wijst op een wel zeer onmiddellijke invulling van het vacante ambt . Hierin omschrijft de Abt zich als "Abbati monasterii Sancti Bernardi supra Scaldam ordinis cisterciensis Cameracensis diocesis", Abt van het cisterciënzer Sint-Bernardsklooster bij de Schelde in het bisdom Kamerijk.

Het Kapittel van Lier stemt in met de oprichting van een Begijnhof

februari 1259

Hier volgt de transcriptie van de Latijnse tekst, een vrije vertaling ervan in het Nederlands en commentaar op de inhoud, van de hand van schrijver dezes :

Transcriptie

*Universis Chriſi fidelibus tam presentibus quam futuris presentes litteras inspecturis.
Nos Decanus totumque Capitulum ecclesie Lyerensis necnon et cum plebanum eiusdem loci salutem in eo cuius essentia non novit preteritum vel futurum.
Cum de nostra communi licentia et consensu beghine infra limites parochie nostre de Lyera cortim construxerint et in ea residentiam faciant ad manendum.
Nos sancti Spiritus lege ducti et proborum virorum usi consilio ne quid litis aut discordie inter nos ex una parte et ipsas ex altera in posterum oriatur compositionem cum eis et statutum inibimus sub hac forma videlicet ut eedem beghine a prefata parochia petitus absolute deputatum et specialem in propria ecclesia habeant sacerdotem, qui eis in divino officio et sacramentis ecclesiasticis provideat tempore opportuno
Et ratione exemptionis sue pro omni iure parochialis dabunt nobis singule beghine singulis annis duos denarios, quorum unus infra octavas Pasche et alius infra octavas nativitatis dominice persolventur.*

De oblationibus autem et candelis pervenientibus in die sepulture earum sive una missa sive plures ratione exequiarum celebratas habebimur dimidietatem sine diminutione aliqua atque fraude. Insuper et oblationes si quas forte receperint a parochianis iure in quatuor perceptis sollempnitatibus anni. Scilicet in nativitate domini; in Pascha, in Pentecosten et in festo Omnium Sanctorum et in sollempnitatibus Beate Virginis integraliter reddent nobis. Ac per hoc licebit eis aliis temporibus anni omnes oblationes altaris recipere ac etiam retinere et in cimiterio suo mortuorum corpora sepelire. Proviso quod ad missam non pulsabunt donec prima nostra pulsetur nec de nostra dumtaxat parochia sepelient corpora mortuorum.

Preterea ne disciplina religionis earum per ministros inutilis veniat in contemptum concedimus quatinus providentia viro religioso abbatis loci Sancti Bernardi ordinis cisterciensis dyocesis Cameracensis nobis videlicet Decano et Capitulo Lyerensis sacerdotem ex parte beghinarum ibidem in officio divino servituum presentet.

Quo mortuo vel amoto semper alium ex parte earundem beghinarum poterit idem Abbas nostro capitulo presentare nec aliquem presentatum eo modo quo dictum est poterunt si fuit ydoney refutare.

Siquidem si favente superna clementia contigit ibidem cultum divinum ampliari crescente numero fidelium et plures haberi ministros nullo unquam tempore ad provisionem eorum erimus aliquatenus obligati, nec sub pretexta alicuius defectus quicquam a nobis exigere poterunt pro prebenda.

Litteras itaque presentes predictis beghinis contulimus sigillorum nostrorum munimine roboratas ad perpetuam firmitatem et memoriam premissorum.

Quarum etiam tenore devote supplicamus reverendo patri ac divino nostro dei gratia Cameracensis Episcopo ut prefata omnia confirmare dignetur tam nobis quam predictis beghinis perpetuo valutura.

Datum anno domini m cc l° viii° mense februario.

Aanvullende opmerkingen

- een kopie van deze tekst werd ingeschreven in het Cartularium van het Begijnhof (folio 1 recto en verso) door Laurentius Perre " Concordat cum litteris originalibus collatione de et ad eadem facta per me sancta imperiali auctoritate notarius publicus "

- het jaartal 1258 vermeld in de tekst is redelijkerwijze in de zogenaamde 'paasstijl' te begrijpen waarbij het nieuwe jaar begon met Pasen. Het jaartal in onze huidige jaartelling is dan ook 1259.

Een poging tot vrije vertaling :

Aan alle huidige en toekomstige gelovigen in Christus die deze brief zullen lezen, wij de Decaan en het ganse Kapittel van Lier en samen met de Plebaan van deze zelfde plaats groeten U in Hem wiens zijn geen verleden noch toekomst kent.

De begijnen van onze parochie zullen een hof bouwen waar zij hun vast verblijf zullen kiezen, dit met onze gezamenlijke goedkeuring en instemming.

Geleid door de wetten van de Heilige Geest en na aangenaam beraad met goede mannen, en opdat later geen geschil of tweedracht zou rijzen tussen ons enerzijds en de begijnen anderzijds hebben wij met hen een overeenkomst aangegaan onder deze vorm opdat de begijnen van de voormelde parochie zoals gevraagd een speciaal daartoe benoemd priester zouden hebben in hun

eigen kerk, die hen ten gepaste tijde zou voorzien in de goddelijke dienst en de kerkelijke sacramenten.

En als uitzondering op het parochiaal recht zal elke begijn ons jaarlijks twee zilverstukken (denarii) geven, waarvan één in de Paastijd en de andere in de Kersttijd moeten betaald worden.

De inkomsten van de offergaven en kaarsen op de dag van hun begrafenis - of er één dan wel meerdere overlijdensmissen gevierd zullen worden - zullen ons voor de helft toekomen zonder enige vermindering of voorbehoud, en daarenboven, volgens het parochierecht zo zij enige grotere offers zullen ontvangen bij vier plechtige diensten per jaar, evenzo met Kerstmis, met Pasen, met Pinksteren en met het feest van Allerheiligen en met de plechtige vieringen van de Heilige Maagd.

De andere tijden van het jaar is het hen toegestaan alle offergaven ten altaar te ontvangen en te behouden en de lichamen van hun doden in hun kerkhof te begraven, dit onder voorbehoud echter dat zij dan niet hun klok(ken) luiden om tot de mis op te roepen, maar dat eerst onze klokken zullen geluid worden, en dat zij de lichamen van de doden van onze parochie niet begraven.

Verder, opdat hun godsdienstige oefeningen door dienaren niet onnodig versmaad zou worden, staan we toe dat steeds voor de voorziening ervan door een religieus van de Cisterciënsers van de Sint Bernardus Abdij van het bisdom Kamerijk aan ons, Dekaan en Kapittel van Lier, en vanwege de begijnen een priester zou voorgesteld worden die daar de goddelijke dienst zal doen. Zo deze priester overlijdt of overgeplaatst wordt zal een opvolger door dezelfde begijnen evenzo als de Abt aan ons Kapittel voorgesteld kunnen worden, en zullen zij een zo voorgestelde kandidaat niet kunnen weigeren zo hij geschikt is.

Evenzo indien door de hemelse goedheid de goddelijke dienst daar uitgebreid zou moeten worden door de aangroei van het aantal gelovigen en meerdere bedienaren daartoe nodig zijn zullen wij te gener tijd en geenszins verplicht zijn daarin te voorzien, noch zullen zij er één van ons kunnen eisen onder welk voorwendsel dan ook van enige tekortkoming van onze zijde..

Deze brief gericht aan de voormelde begijnen hebben we voorzien van onze zegels ter bevestiging en ter blijvende zekerheid en herinnering van het voorgaande.

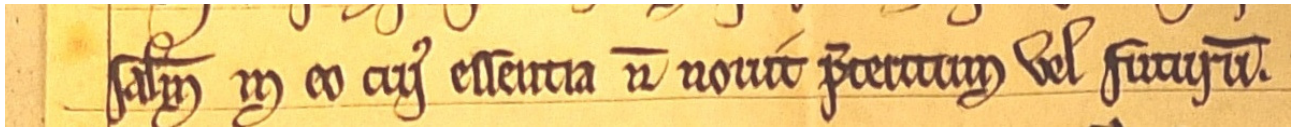
En op devote wijze verzoeken wij de onze eerwaarde vader en met Gods dank heilige bisschop van Kamerijk om zich te verwaardigen het voorgaande te bevestigen, dit ter blijvende zekerheid zowel voor ons als voor de voormelde begijnen.

Gegeven in het jaar ons heren duizend tweehonderd achtenvijftig in de maand februari.

Commentaar

In de inleidende zin wordt de lezer begroet (*salutem in eo cuius essentia non novit preteritum vel futurum*, vrij vertaald) in Hem wiens zijn geen verleden noch toekomst kent. Deze beschrijving verwijst naar het eeuwigheidsaspect van een opperwezen dat - in tegenstelling tot mensen - geen verleden nog toekomst kent. Of nog : een wezen dat is, en niet was of zal zijn. Het zou ons te ver leiden hierop dieper in te gaan in dit bestek, maar de beroemde Parijse theologische school gebruikte deze omschrijving reeds in de periode 1150-1220.

Een korte blik op dit tekstdeel geeft meteen een idee van het handschrift :

er staat : *salm in eo cuj essentia n novit pteritum vel futuru,*
of voluit geschreven : *salutem in eo cujus essentia non novit preateritum vel futurum*

De charter (of brief) van Deken en Kapittel van Lier is gericht aan de begijnen binnen de parochie van Lier. Dit wijst erop dat er reeds begijnen aanwezig waren. Waar ze woonden wordt niet verklaard, alleszins nog niet in een begijnhof daar dit nog gebouwd moest worden. De bouw van het Begijnhof zal blijkbaar gebeuren door de begijnen zelf en zij zullen daar blijvend gaan wonen (et in ea residentia faciant ad manendum). Wie de kosten hiervan dragen zal wordt niet uitdrukkelijk gezegd, maar de tekst laat vermoeden dat het de begijnen zelf zijn.

Waren deze begijnen dan vermogend, of meer noch : zó vermogend dat ze de bouw van een gans begijnhof met kerk of kapel konden bekostigen ... ? En ook hoe te voorzien in het levensonderhoud van deze priester?

Hierover zijn verder geen nadere aanwijzingen aangetroffen, tenzij de schenking van aanzienlijke jaarlijkse renten voor het onderhoud van hun priester : uit een open brief van maart 1262 blijkt dat een begijn, samen met de gemeenschap van begijnen, en dotatie voorzag van zestig Leuvense ponden; bij ons weten en inschatting een zeer aanzienlijk bedrag.... Bovendien voegt het Begijnhof zelf daar nog eens tien Leuvense ponden aan toe, en volgt een lange lijst van jaarlijkse renten. Waren sommige begijnen vermogend - het voorgaande suggereert dit -, of hun familie, of waren er gulle schenkers die het Begijnhof genegen waren ? Allicht was er zowel het ene als de anderen.

En meteen rijst een andere vraag : met name of het Lierse Begijnhof een eigen zegel had ter bezegeling van brieven.

De voormelde open brief werd bezegeld met het zegel van het Begijnhof en met het zegel van ene priester van het Begijnhof met de naam Thomas. Die zegel van het Begijnhof is wel in tegenspraak met een brief van Meesteressen en Begijnen van 26 mei 1266, ook in verband met een rente, waar gesteld wordt dat ze geen eigen zegel hebben. De schenking van 1262 wordt nog eens bevestigd in een brief van maart 1273, en daar wordt dan wél het eigen zegel van het Lierse Begijnhof aangehangen.

Van het Latijnse woord "cors" tot (begijn)hof : in de derde zin van de Latijnse tekst wordt het woord "cortim" gebruikt, een accusatief van het woord "cors" dat hof betekent, ook afgesloten ruimte of besloten hof. Erg merkwaardig is dat in latere teksten 'cortim' als regel vervangen lijkt te worden door het woord "curtem", zo in een Turnhoutse schepenbrief uit 1342 (3).

De toelating kwam blijkbaar tot stand na overleg met de begijnen (*cum eis*). Men wenste geschillen en meningsverschillen (*litis aut discordie*) te voorkomen, en een overeenkomst of statuten vast te leggen.

Eerste punt is dat de begijnen een daartoe speciaal aangestelde priester zullen hebben en mogen hebben in hun eigen kerk. Dit wijst er meteen op dat in het te bouwen begijnhof ook een kerk zal komen. Zo geschiedde ook, ze werd genoemd naar de Heilige Margareta.

En nu het zakelijke :

per begijn en per jaar zullen hierom twee zilverstukken moeten betaald worden aan het kapittel. Ook de inkomsten en offergaven (deze gebeurden ondermeer in natura, zo bvb een klomp boter

op het altaar gelegd, of een zak rogge ...) bij de begrafenis van een begijn komen voor de helft toe aan het kapittel. Evenzo bij vier plechtige diensten per jaar, vier feestdagen én plechtige vieringen van de Heilige Maagd. Uiteraard mocht het kapittel een inkomstenverlies vrezen: giften en offergaven die in een andere dan de kapittelkerk zouden terechtkomen, en inkomsten van begrafenisdiensten ...

Al te makkelijk wordt zulks begrepen als uiting van geldzucht door kapittelheren voor wie geld en goed voorop lijken te staan, en er zijn daar helaas spijtige voorbeelden van. Maar in een tijd toen honger, koude, gebrek, ziekte en armoede voor vrijwel alle mensen goede bekenden waren kan de bekommernis voor de materiële ondersteuning van de geestelijke werken, plichten en opdracht van een kapittel ook in positieve zin begrepen worden.

Zoals reeds tussen de lijnen aangegeven in verband met begrafeningen wordt hen toegestaan om '*in cimiterio suo mortuorum corpora sepelire*', de lichamen van hun doden in hun eigen kerkhof te begraven. Maar hierbij zal niet de klok van de begijnhofkerk geluid worden, maar de klok(ken) van de kapittelkerk, en het wordt hen verboden de lichamen van doden 'van onze parochie' te begraven.

En wie kiest de pastoor ? Het voorstellen van een kandidaat - en dit "*ex parte Beghinarum*" vanwege de begijnen - zal gebeuren door de cisterciënzers van de reeds vermelde Sint-Bernardsabdij. En de kandidaat kan door de begijnen niet geweigerd worden zo hij geschikt wordt geacht voor het ambt. Overigens, indien meer dan één priester in het begijnhof gewenst zou zijn ingevolge toename van het aantal begijnen, zal het kapittel hiertoe geenszins verplicht kunnen worden hieraan tegemoet te komen. Lees : dan zullen de begijnen zelf in het onderhoud van deze bijkomende priester moeten voorzien. Maar ook dat "Sterke, zelfstandige vrouwen op zoek naar een eigen spiritualiteit " (4) onafhankelijkheid en zelfstandigheid wensten, en hiertoe legitimiteit zochten en vonden in het sterke én onafhankelijke spirituele gezag van een cisterciënzer abdij, en door de instemming van de bisschop.

Devoot vraagt het kapittel aan de Bisschop van Kamerijk deze 'statuten' te willen goedkeuren. Deze goedkeuring volgde in april van hetzelfde jaar. De bisschop verduidelijkt dat de priester wel onder het gezag te staan van de Romeinse kerk en de Bisschop dient te staan (*sacerdote sacrosancte Romane ecclesie et nobis subiecto*) maar hij mag Uw (vestras : van de begijnen) biecht niet horen noch penitenties opleggen zonder toestemming van de bisschop (*tamen sine nostra auctoritate confessiones vestras audire et penitencias iniungere non presumat*). Tevens stemt de bisschop uitdrukkelijk in met het begijnenkerkhof (*habere speciale cimeterium valeat in quo cum exequatam sollempniis et devotiam defunctorum corpora annuletis; Vrij vertaald : een eigen kerkhof hebben is toegestaan, en daar zult U met gepaste plechtigheden en godsvrucht de lichamen van de overledenen laten vergaan*).

Een kopie van de brief van de Bisschop van Kamerijk werd ingeschreven in het Cartularium van het Begijnhof (folio 2 recto) door Laurentius Perre " Concordat cum litteris originalibus collatione de et ad eadem facta per me sancta imperiali auctoritate notarius publicus ".

En tenslotte de datering van de brief : jaar en maand worden vermeld, maar geen dag, evenzo in de brief waarbij de bisschop zijn instemming betuigt. En zo eindigen we deze commentaar zoals die begon ; wat is het belang van een dag in het licht van de eeuwigheid ?

Jef Van den Bergh
augustus 2016

Bronnen en bibliografie

(1) *Thérèse Glorieux-De Gand* met de titel " Cisterciënzer Handschriften van de Koninklijke Bibliotheek van België, 1990

(2) *ibidem*, blz 14 en 15

(3) *Jef Van den Bergh*, Begijnen en begijnhoven vermeld in de Turnhoutse schepenregisters van de 15de eeuw. *Begijnhofkrant* nr. 52, zomer 2016

(4) *Hugo Vanden Bossche*, *Begijnen, begijnhoven en het begijnhof van Turnhout. De Vrienden van het begijnhof van Turnhout/ Brepols,2013,blz. 14.*